

Prijs van de Provincie
voor Oost-Vlaanderen
Onroerend erfgoed
2022

herbestemming van historisch erfgoed

Onvoltooid verleden

Het jaarthema van de prijs was 'herbestemming van historisch erfgoed'. De hier gepresenteerde projecten zijn geslaagde renovaties, waarbij de harmonieuze wisselwerking met het verleden vooropstaat. Vaak behoren deze gebouwen tot het collectieve geheugen; het is de ambitie om deze sporen uit het verleden lees- en zichtbaar te houden en ze een nieuwe toekomst te geven in een steeds evoluerende omgeving.

In de provinciale erfgoedprijs gaat het om realisaties waarin de ontwerpers samen met de opdrachtgevers blij hebben gegeven van een grote inventiviteit en een respectvol omgaan met het bestaande patrimonium. Het gaat hier niet om een formalistische restyling. De kwaliteit van de projecten weerspiegelt de afgewogen balans tussen verleden en toekomst, waarbij de architecten met een uitgesproken zorg voor de architectonische kwaliteiten te werk zijn gegaan.

Herbestemming is cultureel bepaald en daarom is hergebruik niet het einde van een verhaal maar de continuïteit van de geschiedenis. Geheugen moet worden gekoesterd en dit gebeurt niet alleen door monumentenzorg maar ook door goed beheer (in de continuïteit van de verandering).

Met deze tentoonstelling wil de provincie de kwalitatieve, respectvolle en tegelijk innoverende omgang met historisch erfgoed promoten.

Herbestemming van historisch erfgoed

Het onderscheid tussen erfgoed en eigentijdse architectuur is aan het vervagen. Renovatie- en restauratieprojecten, de transformatie en herontwikkeling van leegstaande gebouwen en terreinen, verdichtingsoperaties en reparaties aan het stedenbouwkundig weefsel vormen een steeds groter deel van de architectuurproductie. De toekomst van de stad wordt in toenemende mate bepaald door wat er al is. Voor de architectuur betekent dit een fundamentele verandering van de definitie van de kern van haar praktijk én haar theorie. Vrijwel de gehele architectuurtheorie, van Vitruvius tot in de 20e eeuw, impliceert dat gebouwen op een maagdelijk leeg terrein worden geprojecteerd. Dit is echter alsmaar minder het geval.

Hoe kan de bestaande context opnieuw gelezen, op waarde geschat én verder ontwikkeld worden? Hoe kunnen de zorg voor erfgoed en nieuwe ontwikkelingen hand in hand gaan? En hoe kan architectuur vanuit het bestaande anticiperen op nieuwe ontwikkelingen?

Gebouwen zijn essentiële dragers van collectieve ervaringen, waarden en opvattingen die door hun permanentie betekenis geven. Architectuur is een kunst waarbij nieuwe ontwikkelingen geworteld zijn in bestaande principes. Gebouwen belichamen een geschiedenis en kennis die architecten generatie na generatie hebben opgebouwd.

Elke wedstrijd blijft opnieuw een zoektocht naar de ruimtelijke, functionele en sociale meerwaarde van de kandidaturen, waarbij de zuiver formalistische aspecten bewust worden overstegen. Een zoektocht naar een patrimonium dat duurzaam is, zowel in de ethische, esthetische als maatschappelijke zin van het woord. Een patrimonium waarvan de ruimtelijke kwaliteiten het puur functionele programma overstijgen.

Deze brochure en de bijhorende tentoonstelling brengt die ontwerpen onder de aandacht en vormt een staalkaart van recente, kwalitatief hoogstaande herbestemmingsprojecten in de provincie Oost-Vlaanderen. Door exemplarische gebouwen onder de aandacht te brengen wil het bestuur niet alleen innovatieve creaties stimuleren, maar die ook bekend maken bij een ruimer publiek. De geselecteerde ontwerpen tonen aan dat omgaan met ons erfgoed geen belemmering is voor een dynamische toekomstvisie.

De deputatie volgde de jury – Marc Dubois, Dimitri Minten, Barbara Van Der Wee, Hera Van Sande en Koen Van Synghel – die unaniem besloot om ‘Muziekcentrum de Bijloke’ te Gent voor te dragen als laureaat van de wedstrijd.

DRDH ARCHITECTS · laureaat

in opdracht van Muziekcentrum De Bijloke · Stad Gent
Muziekcentrum de Bijloke te Gent

“De architecten zijn erin geslaagd om van de nood een deugd te maken. Wat in de vroegere situatie een probleem was, werd door architecten zowel visueel als akoestisch op een inventieve wijze opgelost. De nieuwe concertzaal geeft het gevoel dat er een nieuw meubelstuk in de historische hospitaalzaal is geschoven.”

Koen Van Synghel, uit het juryverslag

Historische beschrijving

De immense ‘Oude ziekenzaal’ ontvouwt een rechthoekige plattegrond van 55 meter lengte en 16 meter breedte, met elf traveeën die afgedekt zijn met een leien zadeldak. Het monument is opgetrokken in de vroege 13e eeuw uit Doornikse kalksteen in de kenmerkende gotische stijl van de Scheldestreek.

De indrukwekkende binnenruimte is overwelfd met een intact bewaard, zeer merkwaardig eiken dakgebinte met drielobvormige doorsnede. Dendrochronologisch onderzoek wees uit dat de bomen afkomstig zijn uit het Maasland en gekapt zijn tussen 1251 en 1255.

De wat uitpuilende zijgevels van de ziekenzaal worden geschoord door tien zware steunberen. De oorspronkelijke spitsboogvensters werden aangepast tot eenvoudige steekboogvensters. Het rondboogpoortje is van Doornikse steen, booglijst met kraalprofiel op imposten, geschraagd door een zuiltje met knopkapiteel.

De westgevel van de ziekenzaal bestaat uit een brede puntgevel van vijf traveeën. Centraal een ruim spitsboogvormig portaal met archivolt en blind boogveld. Aan beide zijden wordt het portaal geflankeerd door twee gekoppelde spitsboogvensters met booglijst rustend op fijne zuiltjes. Boven het portaal komen twee later aangebrachte muuropeningen voor, namelijk twee kleine, omlijste roosvensters met vierpastracing. In de geveltop werd een groot spitsboogvenster voorzien van booglijst en afzaat; voorts geflankeerd door twee elegante, blinde lancetvensters.

De achtergevel is een puntgevel met schouderstukken van Doornikse kalksteen; en wordt gekenmerkt door drie ruime spitsboogvensters met ijzeren roedeverdeling.

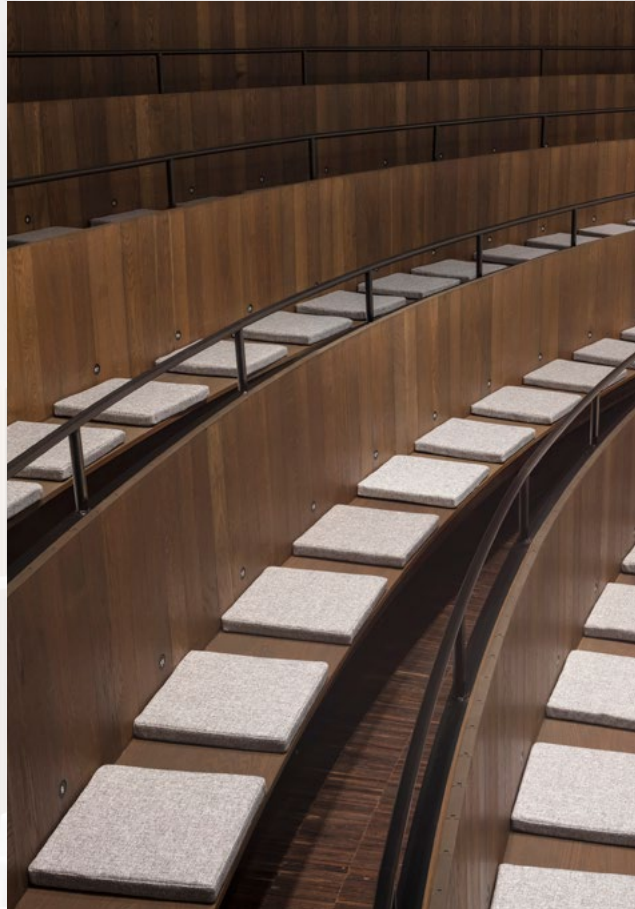
Projectbeschrijving

De vernieuwde concertzaal van 'Muziekcentrum de Bijloke' vormt het startpunt van een langetermijnvisie voor het gehele centrum. Gevestigd binnen de impressionante 13e-eeuwse gotische ziekenzaal van het voormalige abdijsiekenhuis, maakt het ontwerp van de vernieuwde concertzaal gebruik van de specifieke kwaliteiten van de ruimte 'as found', maar versterkt het deze met karakteristieke elementen van hedendaagse concertzalen zoals zijgalerijen en koorbanken. Dit resulteert in een muzische ruimte waar 830 liefhebbers van zowel klassieke als nieuwe muziek kunnen aanhoren en welke een waardige thuisbasis biedt aan Symfonieorkest Vlaanderen.

Ondanks haar indrukwekkende schaal had de voormalige ruimte niet de gebruikelijke eigenschappen van een concertzaal en werd een acceptabele akoestiek bekomen door middel van een elektro-akoestiek. Een reeks weloverwogen ingrepen binnen het nieuwe ontwerp maakte deze technologische ondersteuning overbodig. De zaal werd structureel met ruim één meter verlaagd waardoor het akoestisch volume toeneemt en zowel podium als publieksgedeelte volledig toegankelijk worden. De afstand tussen publiek en artiesten – die maximaal 35 meter bedraagt – wordt verbeterd door de semipublieke koorbanken achter het orkest en de geprofileerde, houten lambrisering die het podium- en zitgedeelte onthult alsook de directe geluidsreflectie van de bestaande hellende zijwanden verhelpt. De gearticuleerde akoestische materialisering in gerookt eikenhout brengt de ruimte visueel in balans, complementair met het prachtige middeleeuwse spant.

De nieuwe invoeging wordt binnen de historische zaal gepositioneerd als een zorgvuldig vervaardigd akoestisch instrument dat de bestaande ruimte stemt tot een intieme sfeer waar het publiek als het ware omarmd wordt door muziek binnen deze waardevolle historische context.

Beel architecten

in opdracht van de Stad Sint-Niklaas
Paterskerk te Sint-Niklaas

Historische beschrijving

De minderbroeders waren in Sint-Niklaas oorspronkelijk gevestigd in het Sint-Jozef-Klein-Seminarie. De Franse Revolutie zorgde er echter voor dat zij moesten vertrekken. Na de Eerste Wereldoorlog keerden zij terug. Zij kregen in de jaren twintig van vorige eeuw toestemming om aan de toenmalige stadsrand een klooster en kerk te bouwen, op de hoek van de Truweelstraat met de Leopold II-laan. De bouwplaats was een voormalige begraafplaats. Het ontwerp van de Heilig-Hartkerk, ook wel Paterskerk genoemd, is van de hand van architect Gustave Volckaert. Het kerkgebouw werd deel van de nieuwe Elisabethwijk, een stadswijk die in het interbellum werd opgetrokken. De eerste steen werd gelegd in 1926. In 1961 werd er een zelfstandige parochie opgericht met de Heilig-Hartkerk als parochiekerk. In 2014 werd de kerk ontwid en aangekocht door de stad Sint-Niklaas.

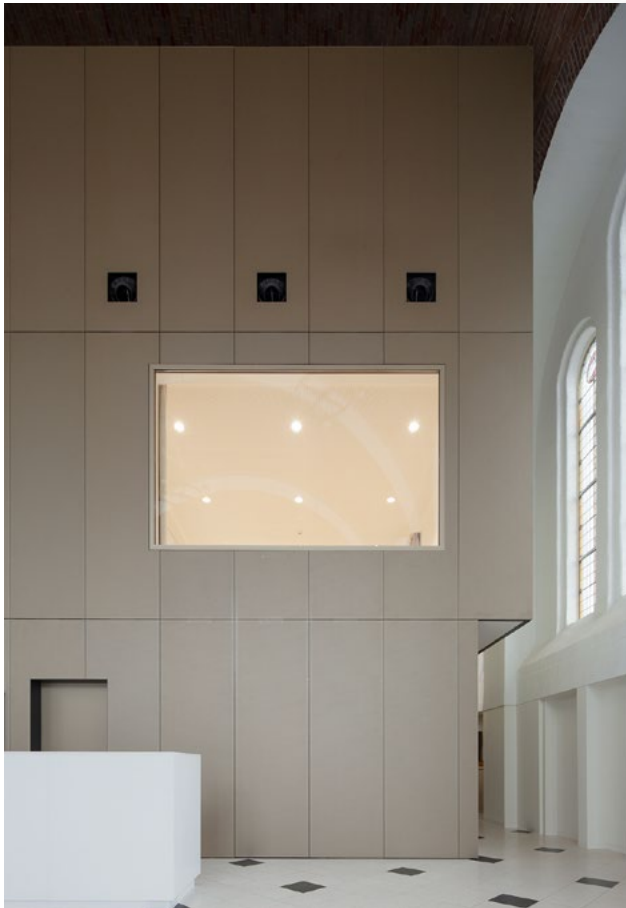
De Paterskerk bestaat uit een rechthoekig éénbeukig schip van vijf traveeën met smaller koor van één travee met halfronde apsis. Baksteenbouw onder zadeldaken met dakruiter boven het koor. Travee gemarkeerd door steunberen; rondbogige drielichten. De binnenruimte wordt gekenmerkt door een indrukwekkend rondbogig tongewelf van baksteen, decoratief geled door witte bepleisterde gordelbogen. Iedere lichttravee is gevat in een steekap.

Anthony Demey · Inventaris Onroerend Erfgoed

Projectbeschrijving

De herinrichting van de Paterssite gebeurt op basis van een globaal masterplan voor de site dat werd opgemaakt in samenspraak met de buurtbewoners en de gebruikers van de huidige infrastructuur. Het plan vertaalt basisprincipes van het kloosterleven, zoals collectiviteit, minimale impact en open enclave, tot een hedendaags en duurzaam samenlevingsproject. De Paterssite krijgt een nieuwe toekomst als kwaliteitsvol stedelijk binnengebied bestaande uit woningen en een gemeenschapscentrum rond een collectieve kloostertuin.

Het kerkgebouw wordt een nieuwe draaischijf voor het gemeenschapsleven. De kerk wordt herbestemd tot ontmoetingsruimte met 3 polyvalente zalen die autonoom van elkaar kunnen functioneren. Het ontwerp voegt een nieuwe 'box' toe in de kerk. De box wordt in het bestaande volume van de kerk geschoven als scheiding tussen het koor en het schip. Op die manier worden in de ruimte van de kerk drie zalen gecreëerd: de grote polyvalente zaal in het schip van de kerk, de kleinere zaal in het koor van de kerk en de vergaderzaal in de nieuwe box. Hierin bevinden zich ook alle ondersteunende functies en technische ruimtes.

Het ontwerp voor de kerk vertrekt vanuit optimaal behoud van waardevolle elementen en karakter. Door het toevoegen van een losstaande box in de kerk – die de ruimtes organiseert en vormt zonder de zijmuren of plafond van de bestaande kerk te raken – kan het monumentale karakter van de Paterskerk behouden blijven. Nieuwe toevoegingen gebeuren met respect voor het gebouw, maar pretenderen niet 'oorspronkelijk' te zijn.

Callebaut architecten

in opdracht van Frederic De Baere, Maldegem
Hoeve De Baere te Maldegem

Historische beschrijving

Het hoevecomplex bestaat uit een woning met L-vormige plattegrond annex bakhuis, aparte stallen en een grote schuur.

Vooraf de woning is vanuit historisch perspectief erg interessant. Het huis telt vier traveeën en is één bouwlaag hoog onder een zadeldak. De boerenwoning is op de moerbalk van de opkamer en in de jaar-ankers op de zijgevel gedateerd van 1697. Links van de voordeur bevindt zich een woonkamer met twee vensters in de voorgevel. Rechts is een vroegere slaapkamer. Haaks op het rechtergedeelte van het huis situeert zich de onderkelderde opkamer in een bakstenen gebouwtje.

De top van de achtergevel van de opkamer is naar het bakstenen metselwerk te oordelen hermitseld, waarbij de jaarankers 1697 vermoedelijk verkeerd zijn heraangebracht als 1679. De onbeschilderde bakstenen zijgevels, met rondboogvensters in de geveltoppen, werden in de 19de eeuw vernieuwd.

Binnenshuis zijn behalve de structuur met de geschilderde balklaag, nog verscheidene interessante schouwen en andere interieurelementen bewaard. Een trap van gesinterde bakstenen leidt naar de opkamer boven de kelder, met een vloer van rode tegels. De moerbalken hebben versierde uiteinden met rolwerk, wolfstand en jaartalcijfers '16' en '97' als versieringsmotief. De schouw is voorzien van een geprofileerde bordenlijst en schouwvragen in geschilderde marmerimitatie. De stookplaats van de schouw is bekleed met blauw-witte tegels met voorstellingen van vissen, zeewezens en bootjes. De vensters worden afgesloten door geschilderde houten binnenluiken.

Achter het linkerwoongedeelte is circa 1861 een tweeledig bakhuis bijgebouwd, eveneens gewit en gedekt met rode pannen, dat nog steeds voorzien is van de bakoven.

Ten oosten van het huis bevindt zich het dienstgebouw met stallen en wagenhuis, van drie traveeën onder zadeldak met pannen. De westgevel, door middel van een gevelsteen gedateerd uit 1861, bevat vier rood geschilderde staldeurtjes. Beide zijgeveltoppen zijn bekleed met houten planken.

Ten zuiden van het huis situeert zich de grote dwarsschuur van tien traveeën onder zadeldak met pannen, die gebouwd werd in dezelfde periode.

Op 9 juni 2004 werd de hoeve beschermd als monument.

Projectbeschrijving

De woning werd gerestaureerd en herbestemd tot B&B met salon-ontvangstruimte. Vooral aan de renovatie van het interieur werd veel aandacht besteed. Wij verwijzen hierbij naar authentieke elementen waaronder Boomse tegels, emailtegels, haarden en een originele oven. Kenmerkend is ook het detail van het gootje in Doornikse steen met een latei in Balegemse steen in de rechtergevel, dat nauwgezet werd gerestaureerd.

Een andere ingreep was het deels vernieuwen en het deels restaureren van het bestaande schrijnwerk naar origineel model. De esthetische impact is nauwelijks zichtbaar, maar de bruikbaarheid van het gebouw wordt door deze ingrepen aanzienlijk verhoogd.

Het wagenhuis doet nu dienst als ontvangstruimte met vestiaire en de schuur als feestzaal met bar. Vroegere aanbouwen hebben plaats gemaakt voor 2 nieuwe annexen, waar zich enerzijds een lounge en anderzijds bijkeuken met afwaszone bevinden.

Het wagenhuis en de schuur werden verbonden door een nieuwbouw: een brede gaanderij, met hedendaagse vormgeving en materiaalgebruik eigen aan de hoesite. Op deze manier ontstaat er een binnenplein tussen de losse bestanddelen van de hoeve.

De kleine stal werd ontdaan van al zijn aanbouwen, zodat het originele bouwvolume terug vrijkomt. Dit gebouwtje funktioneert nu als een ontspannings-lounge-ruimte. Bij de dienstgebouwen ging de aandacht vooral uit naar het respecteren van de bouwstructuur.

Algemeen omvatte de restauratie van het exterieur weinig harde ingrepen. Er werd vooral getracht de diverse bouwfases en imperfecties te behouden, met uitzondering van de latere onvakkundige toevoegingen.

colofon

Uitgegeven door de deputatie van de Provincie Oost-Vlaanderen
Beleidsverantwoordelijke: An Vervliet · gedeputeerde
Directie Erfgoed & Erfgoedsites · dienst Erfgoed
Anneke Lippens · directeur
Jo Rombouts · diensthoofd
Jan Storms · redactie
Marleen Houthoofd · logistieke ondersteuning

Samenstelling van de jury
An Vervliet · voorzitter
Jo Rombouts · diensthoofd
Marc Dubois, Dimitri Minten, Barbara Van Der Wee, Hera Van Sande en Koen Van Synghel · architecten

Bron teksten: VAI 'Onvoltooid verleden'; Inventaris Onroerend Erfgoed; projectbeschrijvingen architecten

Fotografie Luc Hoppenbrouwers (cover); Karin Borghouts (DRDH Architects); Johnny Umans (Beel Architects); Allt (Callebaut Architecten)
Grafische vormgeving Ann Huyghe · directie Erfgoed & Erfgoedsites
Druk Facilitaire dienst

D/2022/1933/12

